

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Assertio Septem Sacramentorum Aduersus Mart. Lutherum

Heinrich <VIII., England, König>

Parisiis, 1562

De sacramento altaris.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30233

Quòd si quis diligēter inspiciat, quo pacto tractet hæc tria sacramenta, quæ seu tria, seu tribus sub signis vnum ponit pro tempore, videbit ea sic ab illo tractata, vt nemini relinquat dubium, id illum in animo moliri, vt omnia tria possit suo rursus tempore prorsus amoliri. Quas colubri istius astutias quò facilius lector possit deprehendere, obserua diligenter singula vestigia eius, & suspende gressus tuos, neque nimium securus, inter vepres ac tribulos, latebras & speluncas eius obambula, ne ex occulto insidiatus calcaneo tuo, exitiale virus instillet. Deprehensus enim torpebit ignauus, & suo ipse veneno tabescet.

Lutherus quò tendat.

*Luth. vt coluber cauē-
dus.*

De sacramento altaris.

Incipiamus ergo vnde ipse incepit, a venerabili sacramento corporis Christi, cuius primo quòd nomen mutet, ac vocari velit sacramentum panis, indicat hominem non valde bene ferre, quòd ipso sacramenti nomine admoneamur corporis Christi: & sicubi reperire colorem potuisset, quo nomen dare potuisset deterius, libenter fuisse daturum. Cuius ab

Lutherus vocat sacramētū panis

animo perquam longe dissidet ac dissen-
 tit beatus Ambrosius, quū dicit: Licet fi- *Ambrosio.*
 gura panis & vini in altari videatur, ni-
 hil tamen aliud quā carō & sanguis
 Christi credenda est. Ex quibus verbis
 euidētissimē clarescit, Ambrosium fateri
 nullam aliam substantiam cum Christi
 corpore manere permixtam, quum dicat
 nihil aliud esse quā corpus & sanguinē
 Christi, id quod figura panis videtur &
 vini. Si tantum dixisset Ambrosius, caro
 & sanguis, potuisset fortasse Lutherus di-
 cere, quod Ambrosius fatēdo esse carnem
 & sanguinem, non negaret tamen panem
 simul esse ac vinum, quemadmodum Lu-
 therus ipse dicit carnis substantiam cum
 pane, & sanguinis vnā cum vino subsiste-
 re. Sed quum Ambrosius dicat nihil esse
 aliud quā carnem & sanguinem, aperte
 contradicit Luthero, qui simul cum car-
 ne dicit esse panem, & simul cum sangui-
 ne vinum. Quanquam si id quod Luthe-
 rus dicit, tam verum esset quā falsum
 est, panem cum Christi carne simul mane-
 re permixtum, tamen ne sic quidem ne-
 cesse fuit Luthero delere nomen corpo-
 ris Christi ex sacramento in quo fatetur

verum Christi corpus esse. Nam si panis
 etiam substantia simul cum Christi cor-
 pore adesset, quemadmodum iste conten-
 dit, non est tamen ratio cur inferior sub-
 stantia nomen præripiat digniori. Nam
 etsi rudibus adhuc populis, ad auditorum
 captum se demittens apostolus, panem vo-
 cavit, nunc tamen tam diu stabilita fide,
 nomen tam venerabile, quod rem sacra-
 menti representet audientibus, in id no-
 men quod auditorum animos a corpore
 in panem auerteret, non oportebat immu-
 tari. Nec immutasset haud dubie Luthe-
 rus, nisi secum statuisset, populum paula-
 tim à Christi corpore, à quo ipse iam præ-
 cisus est, in panis venerationem tradu-
 cere. qua de re paulo post dicemus vbe-
 rius.

*Lutheri p-
 positum.*

Interim vero libet excutere quàm frau-
 dulenter per speciem fauoris in laicos,
 conetur eorum odium concitare in sa-
 cerdotes. Nam quum decreuisset ecclesie
 fidem suspectam reddere, ne quid ponde-
 ris, eius haberet autoritas, atque ita facta
 via, præcipua quæque Christianæ reli-
 gionis euertere, ab ea re sumpsit initium,
 cui populum sperabat alaciter applausu

rum: Tetigit enim vetus vlcus, quo pri-
dem vlcera est Bohemia, quòd laici sub
vtraque specie nō recipiant eucharistiam.
Eam rē quum prius ita tractasset, vt dun-
taxat diceret, recte facturum pontificem,
si curaret communi concilio statuendum
vt sub vtraque specie laici communica-
rent: post vbi nescio quis illud ei nega-
uit, non contentus in eo manere quod di-
xerat, sic profecit in peius, vt totū clerum
condemnet impietatis, quòd istud non fa-
ciant non expectato concilio. Ego de pri-
mo non disputo. Cæterum etiam si causas
non viderem, cur non decernat ecclesia
vt vtraque species ministratur laicis, ta-
men dubitare non possem, quin sint ido-
neæ, quæ & olim fecerunt vt id omittere-
tur, & nunc quoque faciant ne redintegre-
tur. Nec planè assentior totum clerum
per tot secula fuisse tam stolidum, vt se
obstrinxerit æterno supplicio propter eā
rem vnde nihil reportaret commodi tem-
poralis: immo vero, quàm nihil sit talis pe-
riculi, vel hoc euidenter ostendit, quòd
eos qui non tantum istud fecerunt, ve-
rum etiam qui scripserunt esse faciendum,
deus non modo suscepit in cœlum, ve-

*Lutherus sibi
contrariis*

*quod si
quod*

*quod si
quod*

*Miraculis
claris quos
Lutherus dicit
nat.*

rumetiam voluit esse venerandos in ter-
ris, & ab hominibus honorari, a quibus
honoratur ipse. Inter quos fuit, vt de aliis
interim taceam, vir eruditissimus, & idem
sanctissim^o diuus Thomas Aquinas: quem
ideo libentius commemoro, quonia eius
viri sanctitatem, Lutheri ferre non potest
impietas, sed quem omnes Christiani ve-
nerantur, pollutis labiis vbique blasphe-
mat. Quanquam sunt permulti, qui etiam
si pro sanctis recepti non sunt, tamen siue
doctrina, siue pietate spectetur, tales sunt,
vt Lutherus eis comparari non possit, qui
hac in re contrarium Luthero sentiunt: inter
quos sunt Magister sententiarum, & Ni-
colaus de Lyra, & complures alij, quorum
cuilibet magis expedit Christianos om-
nes, quam Luthero credere. At vide quaes-
o, quam vacillat, ac sibi repugnat Luth-
rus. Vno loco dicit, Christum in coena
omnibus omnino fidelibus non permit-
tendo sed praecipiendo dixisse: Bibite ex
eo omnes. Postea vero timens ne laicos
quibus in sacerdotum odium adulatur,
offenderet, haec verba subiungit: Non
quod peccent in Christum, qui vna spe-
cie vtuntur, quum Christus non praee-

*Lutherus si-
bi repu-
gnans,*

*Lutheri
verba.*

perit vlla vti, sed arbitrio cuiuslibet reliquerit, dicens: Quotiescunque hæc feceritis, in mei memoriam facietis: sed quòd illi peccat, qui hoc arbitrio volentibus vti, prohibent vtranque dari. Culpa non est in laicis, sed in sacerdotibus. Videtis aperte, quòd primo dixit esse præceptum, hic dicit non esse præceptum, sed cuiuslibet arbitrio relictum. Quid opus est ergo nos illi contradicere, qui sibi toties contradicit ipse? Et tamen quum dixit omnia, laicos non satis defendit, si quis rem vngeret: & in sacerdotibus quos tam atrociter accusat, nihil probat esse peccati. Nam in eo dicit totum esse peccatum, quòd sacerdotes alteri^o speciei laicis inuitis adimerent libertatē. Hic igitur si quis eum percontetur, qui sciat istum ritum inoleuisse renitente populo, non potest, opinor, docere. Cur ergo totum condemnat clerum, quòd laicis inuitis ademerit suum ius, quum id inuitis esse factum, nullo possit documēto probari? Quanto fuit æquius, si nisi volentibus illis recte nequiuisset institui, pronunciare, pro tot seculorum consuetudine plebis interuenisse consensum? Ego certe qui video quas res

a plebe clerus obtinere non potest, ne-
 tantum quidem, quin ferme sub ipso alta-
 ri suorum condant cadauera, non facile
 credo populum fuisse passurum, vt inuiti
 per contumeliam in tanta re ab vlla iuris
 sui parte pellerentur, sed causis aliquot
 idoneis e laicorum quoque voluntate
 constitutum. At istud miror, tam vehe-
 menter indignari Lutherum, laicis ademp-
 ptam alteram, quum nihil eum permo-
 ueat, quod vtraque species adimatur in-
 fantibus. nam illos olim communicasse,
 nec ipse negare potest. Qui mos si recte
 fuit omissus, quanquam Christus dicat,
 Bibite ex hoc omnes: nec quisquam dubi-
 tat, quin cause fuerint magne, etia si nunc
 earum nemo meminisset, cur non etiam
 cogitemus bonis iustisque rationibus,
 quantumuis nunc ignoratis, abolitam es-
 se consuetudinem, qua laici olim, nec
 id fortasse diu, sub vtraque specie sole-
 bant recipere sacramentum? Præterea
 si eam rem ad exactam euangelicæ nar-
 rationis formam reuocat, neque quic-
 quam prorsus permittit ecclesiæ, cur eu-
 charistiam non iubet semper in cœna re-
 cipi, imò verò post cœnam? Denique non

*Infantes
 olim ad cõ
 munionem
 admittebã
 tur.*

minus incommodi fuerit, in hoc sacramento facere si quid fecisse non debeas, quàm si quid non facias quod fecisse debueras. Ergo si totius ecclesiæ consuetudo rectum non facit, ut in laicis omittatur species vini, qua ratione aquam in vinum audet Lutherus infundere? Neque enim tam audacem puto, ut sine aqua consecret, quàm tamen ut admisceret, neque exemplum habet ex cœna dominica, neque ex apostoli traditione compertum, sed sola ecclesiæ consuetudine didicit: cui si putat hac in parte parendum, cur eam in altera tam arroganter oppugnat? Quare de re quicquid Lutherus obgannit, ego certe tutius opinor credere, laicos recte sub altera tantum specie communicatos, quàm per tot secula totum clerum, quod iste disputat, hac vna de causa fuisse damnatum. Nam omnes appellat impios, & tales, ut in crimine inciderint læsæ maiestatis euangelicæ. Quod si vtri sint (inquit) heretici & schismatici nominandi: non Bohemi, non Græci, quia euangelium nuntiantur, sed vos Romani estis heretici & impij schismatici, qui solo vestro figmento præsumitis contra euidentes dei scri-

*Lutheri
verba cõtu-
meliosa in
totũ clerũ.*

pturas. Si Lutherus nihil admittit aliud, quàm evidentes dei scripturas, cur non iubet eucharistiam, vti dixi, sumi a cœnantibus? Nam sic factum à Christo scriptura commemorat. Quanto melius crederet Lutherus, non humano figmento, sed eodẽ authore deo factũ in ecclesia ne laici sub vtraque specie reciperent eucharistiam, quo authore factum est vt reciperetur a ieiunis? Placuit enim, vt ait beatus Augustinus, spiritui sancto, vt corpus domini quod post alios cibos ab apostolis in cœna receptum est, ante alios cibos a ieiunis reciperetur in ecclesia. Videtur ergo verisimile, quod spiritus sanctus, qui Christi regit ecclesiam, sicut eucharistiæ sacramentum mutauit a cœnantibus ad ieiunos, ita laicos ab vtraque specie deduxit in alteram. Nam qui alterum mutare potuit, cur non alterare potuerit & alterum? Hoc loco planè se ostendit Lutherus, quid agitet in animo, quum Bohemos (quorum perfidiam pridem execrabatur) nunc tam blande vicissim demulceat. neque enim quisquam eorum quos ille papistas appellat, & adulatores pontificis, ita Romano bláditur antistiti, quo-

Augustin^{us}

videtur
 ut dicitur
 in apostolo

modo Lutherus etiam fæci Bohemicae
 plebis adulatur. Nec id tamen ab re. Vi-
 det enim breui fore, vt Germani, quibus
 pridem per speciem ouinæ simplicitatis
 imposuit, agnitum tandem lupum sint
 eiecturi: atque ideo Bohemis antè se infu-
 nuat, ac sibi quoad potest, amicos facit de
 mamonâ iniquitatis, vt in quorû imigra- *Lutherus firi-*
 uit errores, aliquando sua extorris, illorû *gam medi-*
 immigrare sinatur in patriam. Ad quos vt *tatur ad*
 ob facinus aliquod infigne veniat com- *Bohemos,*
 mendator, conatur interim ecclesiasticæ
 consuetudinis omnem vim atque autho-
 ritatem extinguere: post, si id, quod omen-
 auertant superi, fœliciter ei cesserit, con-
 cussurus omnia. Longius enim destinar,
 quàm quò putatur, tendere. Atque ita
 causam agit laicorum, vt longe medite-
 tur aliud, quàm præ se fert: quibus quan-
 tumuis blande porrigat altera manu pa-
 nem, altera tamen gestat scorpionem.
 Nam multis primum verbis agit, vt laici
 permittantur vtraque speciem sumere.
 Et quis nunc nō credat hoc eum conari, vt *Lutheri de-*
 laicorum cultû erga sacramentû adaugeat? *lus depre-*
 Verum paulisper observa quò tendat. *hensus.*
 Nam tandem sic rem totam claudit, vt id

quoque permitti postulet, ne laici com-
 municare cogantur in paschate, neve vl-
 lum eis sumendæ eucharistiæ tempus in-
 dicatur, sed liber quisque suo relinquatur
 arbitrio, immò vero vt ne sæpius in tota
 vita quisquã sumat quàm semel, idque nõ
 ante extremum vitæ diem, qui & incertus
 est, & quum ad eum ventum est, sumere
 plerique non sustinent. Ita qui videbatur
 id agere, vt laici recipere sineretur vtran-
 que, id obliquè procurat, vt impune li-
 ceat ne speciem vnquam quisquam sumat
 vllam: & hanc præclaram libertatem du-
 cit, vt populus in toto à suscipiẽdo sacra-
 mēto liberetur. Quamobrem vtcũque ser-
 pēs amico blandiatur aspectu, certe vene-
 nata ista cauda spiculũ querit infigere, fa-
 citque perspicuũ, hoc magis illũ torque-
 re, quòd populus alteram speciem reci-
 piat, quàm quòd altera abstineat. Nam
 quemadmodum serpens antiquus eiectus
 e celo, inuidit homini paradisum, ita Lu-
 therus quoque postquam sua culpa sic in
 excommunicationis incidit laqueum, vt
 vtriusque speciei salubri communione
 priuatur, reliquos omnes eodem laqueo
 cupit implicare, vt vtriusque recipiendæ
 vinculo

*Speciosa Lu-
 theri liber-
 tas Aegy-
 ptiaca ser-
 pente dete-
 rior.
 Lutheri, hy-
 pocrisis.*

vinculo soluti, neutram paulatim assue-
scant recipere. Quod illius execrandum
propositum, quo magis in libello pro-
grederis, eo magis magisque pellucet.
Nam secundam captiuitatem facit, quòd
quisquam vetetur credere verum panem,
verūque vinū restare post consecrationē.
Qua in re cōtra quā tot⁹ iā credit Chri-
stianus orbis, ac multis retro seculis cre-
didit, persuadere conatur Lutherus in eu-
charistia sic esse Christi corpus & sangui-
nem, vt tamen substantia veri panis, veri-
que vini remaneat. posthac opinor, quum
libebit, corporis aliquando substantiam
sanguinisque negaturus, tanquam post in-
melius mutata sententia, quemadmodum
ter antè iam fecit, nēpe in indulgentiis, in
potestate pontificis, & communionē lai-
corum. Interea se fingit ista docere, mo-
tū videlicet misericordia captiuitatis qua
populus Israeliticus seruiat Babyloni. Ita
totam ecclesiam appellat Babylonem, ec-
clesiæ fidem vocat seruitutem, & homo
misericors offert libertatem omnibus qui
velint ab ecclesia separari, & istius putri-
di & abseissi membri contagione corrup-
pi. At quibus modis inuitat in hanc plus

*Lutheri in-
signis mise-
ricordia.*

quàm seruilem libertatem, operæ pretium est cognoscere.

Lutheri argumentum.

Magnam censet ac primariã rationem, quòd verbis diuinis non est vlla faciendã vis, neque per hominem, neque per angelum, sed quantum fieri potest, inquit, in simplicissima significatione seruãda sunt, & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam, & propriam, accipiendã nõ sunt, ne detur aduersariis occasio vniuersam scripturam eludendi. At vis (inquit) sit verbis diuinis, si quod Christus ipse vocat panem, hoc nos dicamus intelligi panis accidentia: & quod ille vinum vocat, hoc nos dicamus esse tantum vini speciem. Omnibus ergo modis verus panis, ac verum vinum relictat in altari, ne verbis Christi fiat vis, si species sumatur pro substantia. Nam quum Euangelistæ clare scribant (inquit) Christum accepisse panem ac benedixisse, & Actuum liber, & Paulus panem deinceps appellent, verum oportet intelligi panem, verumque vinum, sicut verum calicem. Non enim calicem transsubstantiari etiam ipsi dicunt.

Lutheri argumentum diluitur.

Hæc est ergo magna, & , quemadmodum ipse ait, primaria Lutheri ratio, quam

ego me spero facturum ut omnes quam-
 primum intelligant nihil magni habere
 momenti. Nam primū id quod ait, Euan-
 gelistas clare dicere, quantumuis clare
 dicant, pro Luthero tamen nihil clare
 probat. contra vero, quod pro illo pro-
 baret, hoc nusquam dicunt. An non scri-
 bunt (inquit) accepisse panem, & bene-
 dixisse? Quid tum postea? Accepisse pa-
 nem & benedixisse, etiam nos fatemur.
 Panem vero dedisse discipulis, postquam
 inde suum corpus confecerat, hoc & nos
 instanter negamus, & euangelistæ non
 dicunt. Quæ res quò fiat apertior &
 tergiuersandi minus pateat locus, euan-
 gelistas ipsos audiamus. Matthæus er-
 go sic narat. Cœnantibus autem eis,
 accepit Iesus panem, & benedixit, ac
 fregit, deditque discipulis suis, & ait:
 Accipite, & comedite: Hoc est corpus
 meum. Et accipiens calicem, gratias e-
 git, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc
 omnes. Hic est sanguis meus noui testa-
 menti, qui pro multis effundetur in re-
 missionem peccatorum. Marci verò ver-
 ba sunt ista: Et manducantibus illis, ac-
 cepit Iesus panem, & benedicens fre-

Matth. 26.

Marci. 14.

git, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur. Lucas denique narrat hoc pa-

Luca. 22. Et: Et accepto pane gratias egit ac fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Ex omnibus his euangelistarum verbis nullum video locum in quo post consecrationem sacramentum vocetur panis aut vinum, sed tantum corpus & sanguis. Dicunt in manus Christum sumpsisse panem, id quod etiam nunc fatemur omnes: at quum reciperent apostoli, non panis nominatur, sed corpus. At Lutherus euangelistæ verba in suam partem conatur interpretatione torquere. Accipite, manducate: hoc, id est hic panis, inquit is, quem acceperat & fregerat, est corpus meum. Sed hæc est interpretatio Lutheri, non

*Argutula
Lutheri in
interpretatio.*

verba Christi, neque verborum sensus. Si panem quem accepit, quemadmodum accepit, sic tradidisset discipulis, nec antè conuertisset in carnem, ac porrigendo dixisset, Accipite & manducate, rectè diceretur porrexisset quod in manus acceperat: nihil enim fuisset aliud quod porrigeretur. At quum priusquam daret apostolis manducandum, panem conuertit in carnem, non iam accipiant panem, quem ille susceperat, sed corpus eius in quod panem conuerterat. Quemadmodum si quis quum semen accepisset, alij daret inde natum florem, non id dedisset, quod acceperat, quanquam naturæ communis ordo alterū fecisset ex altero: ita multo minus porrexit apostolis id quod in manus acceperat Christus, quum panem susceptum in suam ipse carnem tanto vertisset miraculo: nisi quis contendat, quoniam Aaron virgam sumpsit in manum, & virgam proiecit è manu, ideo cum colubro quoque, virgæ restitisse substantiam, aut colubri denuò cū recepta virgula. Quod si cum colubro virga restare non potuit, quanto minus restare potest panis cum carne Christi, tam incōparabili substan-

*Cōparatio
elegans.*

*Cōparatio
efficax.*

Affertio

*Lutheri nu-
gax argu-
sia eludi-
tur.*

*Luth. argu-
mētum de
articulo re-
tertum.*

tia? Nam quod argutatur, imò nugatur Lutherus, pro sua simplicitate fidei face- re, quum de vino dicat Christus, non, hoc est sanguis meus, sed, hic est sanguis meus: miror quid homini venerit in mentem, quum istud scriberet. Quis enim non videt, quàm nihil omnino facit pro eo, imò contra? videretur magis pro eo fecisse, si dixisset Christus, Hoc est sanguis meus. Habuisset enim ansam saltem Lutherus, qua demonstrandi articulum referret ad vinum. Nunc vero quum vinum sit neutri generis, Christus ait, non hoc, sed hic est sanguis meus. & quum panis sit generis masculi, ait tamē: Hoc est corpus meū, non hic: vt vterque ostendat articulus, Christum neque panē propinare, neque vinum, sed suū ipsius corpus & sanguinē. Nam quod videri vult Lutherus, pronomen hoc, ad corpus referri, non Christi proposito, sed occasione linguarū, nempe Latinæ & Græcæ, ac proinde nos remittit ad Hebraicam, an non ridiculum est? Nam Hebræa lingua si neutrum genus non habet, non potest tam aperte declarare, ad vtrum Christus retulit articulum, quàm latina vel græca. Nam in He-

bræa lingua si articulus fuisset masculus, tanquam diceret, hic est corpus meum, tamen res relinqueretur ambigua, quia potuisset ea locutio videri coacta, necessitate linguæ non habentis neutrû. Sed quum apud Latinos panis & corpus sint diuersi generis, is qui transtulit e græca, articulû coniunxisset eû panẽ, nisi apud euangelistam reperisset demonstrationẽ factam de corpore. Præterea quû Lutherus fateatur idem generis discriminẽ esse & græcis, facile potuisset cognoscere euangelistas, qui scripserunt græce, articulû fuisse posituros qui referretur ad panẽ, nisi quod confesij mentis dominicę voluerût admonere Christianos articulo corporis, Christû nõ panẽ cõmunicasse discipulis, sed corpus. Quamobrem quod Lutherus interpretatur in suam partẽ verba Christi, Accipite & manducate, hoc est corpus meû, id est hic panis, quẽ acceperat: non ego, sed ipse Christus contra docet sua verba intelligi, nõpe, hoc quod eis porrigebat, non esse quod ipsis videbatur, panem, sed suû ipsius corpus, si recte Christi verba recensent euangelistæ. Nam alioqui poterat dicere, non hoc, quod exponeretur id

est hic, sed aperte potius, hic panis est corpus meum: quo sermone docerentur discipuli id quod nunc Lutherus docet ecclesiam, nepe in eucharistia pariter & Christi esse corpus & panem. Nunc vero sic locutus est ut ostenderet manifeste, corpus duntaxat esse, non panem.

Iam quod tam magnifice transfert ad se Lutherus, quod Christus etiam loquitur de calice, quem nemo dicat esse transsubstantiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptiae. Quum dicit Christus, Hic calix novi testamenti in meo sanguine, quid facit pro Lutero? Quid enim significat aliud, quam id quod discipulis propinabat in calice, suum esse sanguinem? An ex his Christi verbis ostendet nobis Lutherus, manere vini substantiam, quia Christus loquitur de sanguine? aut vinum in sanguinem non posse mutari, quia adhuc restat calix? Utinam pludium delegisset sibi Lutherus ex alia materia, in qua minore periculo potuisset ludere. Nam quum Bohemos & Graecos sic excuset ab haeresi, ut haereticos clamet omnes esse Romanos, multo magis ostendit se Lutherus haereticum, qui non solum fidem abnegat, quam

Argumentum Lutheri ineptissimum.

tota credit ecclesia, sed etiã deteriora cre-
 di suadet, quã aut crediderũt Græci, aut
 vnquam credidere Bohemi. Haftenus ista
 disserui, duntaxat vt ostenderem, ex ipsius
 Christi verbis & euangelistarũ ostēdi nō
 posse, quod iste se iactat ostēdere, imō cō-
 tra liquere perspicue, in eucharistia panē
 non esse. Quod in actis apostolorũ ait eu-
 charistiam appellari panem, vellē protu-
 lisset locũ: ego nullũ reperio qui non sit
 ambiguus, & potius videatur de cōmuni
 conuiuio dicere, quã sacramento. Apo-
 stolus tamen, fateor, panem non semel ap-
 pellat, vel scripturæ secutus in sermone
 morem, quæ solet interdum vocare quip-
 piam non id quod est, sed quod antè fue-
 rat, vt quũ ait, Virga Aarō deuorauit vir-
 gas magorũ, quæ tamē tũc virgæ nō erāt,
 sed serpentes: vel cōtentus fortasse vocare
 quod specie præ se ferebat, quũ satis habe-
 ret, rudē adhuc in fide populũ lacte pasce-
 re, nec primũ aliud exigere, quã vt quocũ
 que modo crederēt in sacramēto esse cor-
 pus Christi, postea paulatim solidiore ci-
 bo pasturus, postquã adoleuissent in do-
 mino. Idē potuit & in apostolorũ actis cō-
 tingere, vbi nec beatus Petrus alloquens

1. Cor. 2.

Exod. 7.

populum, & illis Christi fidem insinuans, ausus est adhuc aperte quicquã de eius diuinitate dicere. ita abdita & populis dubia mysteria nõ temere proferebant. At Christus apostolos suos, quos tandiu sua doctrina formauerat, ipso sacramenti instituendi principio docere nõ dubitauit, panis viniq̃ue nõ amplius restare substantiã, sed manente vtriusque specie, vtrunque tamen & panem & vinũ in corpus & sanguinem suum esse conuersum. Quod tam aperte docuit, vt plane mirandũ sit, exortum quenquam postea, qui rem tã claram rursus vocaret in dubiũ. Quomodo enim potuisset apertius dicere, nihil illic remanere panis, quã quũ dixit, Hoc est corpus meũ? Non enim dixit, In hoc est corpus meum, aut cum hoc quod videtis, est corpus meum: tanquam in pane aut simul cum pane consisteret, sed hoc est, inquit, corpus meum: nimirum declarans manifeste (vt os cuiusque gannientis obstrueret) hoc totũ quod porrigebat, ipsius corpus esse. Quod ita porrectum apostolis, etiã si (quod nõ fecit) nomine panis appellasset, tamen quũ simul admoneret audientes, id ipsum quod vocaret panem, nihil

*Contra Lutherum ex
ipsis Christi
sibi verbis.*

aliud esse quàm suum corpus, in quod totus fuerat ipso mutante conuersus: nemo potuisset dubitare, quid Christ^o vellet panis appellatione significari, eoq; circūstantia ipsa (nam circūstantiā Lutherus admittit) declarat euidenter, vocabulum panis, quū panis mutatur in carnem, absque vllaviolentia facta verbo diuino, panis significare speciē, non substantiā: nisi Lutherus adeo inhæreat proprietati verborum, vt Christum credat in cœlis quoque fuisse panē triticeū, aut hordeaceum, propterea quòd ipse dicit de se, Ego sum panis qui de cœlo descendi. aut veris vuis onustam vitē, quia dixit ipse, Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. aut electos denique remunerandos in cœlo voluptate corporea, propterea quòd Christus ait: Ego dispono vobis, sicut mihi disposuit pater meus regnū, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.

Lutherus multus est in destruendis neotericorum argumentis, quibus defendere nituntur & probare transubstantiationem, rationibus petitis ex Aristotelica schola. Qua in re videtur plus laboris insumere quàm res exigat.

Contra Lutherum ex circūstantiā.

Lutheri facta illi.

L. ca. 22.

*Neoterico-
rum cōtra
Lutherum
defensio.*

Neque enim ideo credit Ecclesia, quia sic illi disputant: sed quia sic Ecclesia iam inde ab initio credidit, & ne quis vacillet, ita credendum esse decreuit: ideo illi rationibus etiam philosophicis exercent ingenium, quibus utcumque docere possint, quòd ex tali fide nihil sequatur absurdū, aut conuersio panis in substātiā nouam necessario tollat ac non relinquat priorē.

Nam quod Lutherus ait hanc fidē transubstātionis iam intra trecentos annos proximos esse natam, quum prius à Christo plus annis mille ducentis ecclesia rectē crediderit, nec interim de transubstātionē tam portentoso (ut ait ille) vocabulo, mentio vnquam vlla sit facta: si de vocabulo tantum litiget, nemo erit, opinor, illi molestus, ut credat transubstantiationem, modò credat panem sic esse conuersum in carnem, & vinum in sanguinem, ut nihil neque panis remaneat neque vini, præter speciē, quod ipsum vno verbo volunt quicumque ponunt transubstantiationem. At istud postquam ecclesia verum esse decreuit, etiam si nunc primum decerneret, tamen si veteres non credidere cōtrarium, quāquam de ea re nunquam ante

quisquam cogitasset, cur non obtemperaret Lutherus ecclesie totius presentis decreto persuasus, id nunc tandem reuelatum ecclesie, quod ante latuisset? Spiritus enim sicut *IOAN. 8.* ubi vult spirat, ita spirat & quando vult.

Nunc vero non est istud tam nouum, quam fingit Lutherus, qui quum hanc transubstantiationis fidem natam esse dicat ab annis hinc trecentis, ne grauetur quæso concedere saltem quadringentos. Totidem enim opinor effluxisse post editum ab Hugone de sancto Victore librum de sacramentis, in quo transubstantiationis etsi non verbum, rem certe & sententiam reperias. Ait enim hoc pacto: Iam quum vnus sit sacramentum, tria ibi discreta proponuntur, species videlicet visibilis, & veritas corporis, & virtus gratie spiritualis. Vides ut specie ponat panis, non veritate: veritate corporis, non specie? Et paulo post apertius. Quod enim videmus, species est panis & vini: quod autem sub specie illa credimus, verum corpus Christi est, & verus sanguis Iesu Christi, quod pepedit in cruce, & qui fluxit de latere. Item alio loco multo adhuc manifestius, quum ait: Verbo sanctificationis, vera panis & vera vini

substantia, in verum corpus & sanguinem Christi conuertitur, sola specie panis & vini remanente, & substantia in substantiam transeunte. Clarum est igitur, hanc transubstantiationis fidem antiquiorem esse aliquanto, quàm fingit Lutherus. At vt eum astringamus fortius, ostendemus, quod ille natum videri vult intra annos trecentos, fidem fuisse sanctissimorum patrū ab annis hinc plus mille. Cōstat enim ante annos plus mille sic credidisse fideles, vt faterentur totam panis viniq; substantiam in Christi corpus & sanguinem veraciter esse conuersam. Quo magis miror non pudere Lutherum, quum dicat hanc fidem transubstantiationis intra annos natam esse trecentos. Eusebium Emisenum quis nescit ante annos plus sexcentos esse defunctum? qui quasi veritus olim fore qui talia molirentur, tot annis iam præteritis clamauit: Recedat (inquit) omne infidelitatis ambiguum, quoniam quidem qui author est muneris, ipse est etiam testis veritatis. Iā inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas, in substantiam corporis & sanguinis sui secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite & comedite: hoc est

*Eusebius
Emisenus.*

corp^o meū. & repetita benedictione, Accipite & bibite: hic est sanguis meus. Nōne hic vir sanctissimus aperte dicit, panis ac vini substantias in substantias corporis & sanguinis esse conuersas? Quid beatus Augustinus quum ait? Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est carnem & sanguinem honoramus. Quid potest apertius dici? Non enim dicit in pane & vino, sed in specie panis & vini. Lutherus negat panem appellandum esse, quod tantum sit species panis, & putat Augustinum fuisse vocaturū speciem panis, id quod esset panis vera substantia? Gregorius item Nyssenus, Panis, inquit, est ante consecrationem, sed ubi cōsecratur mysterio, fit & dicitur corpus Christi. Quod ait esse ante consecrationem, hoc designat post cōsecrationē non esse. Quin Theophilus quoque declarans hæc verba, Hoc est corpus meum, hoc, inquit, quod nunc do, & quod nūc sumitis. Non autem panis figura tantum est corporis Christi, sed in propriū Christi corpus transmutatur. & paulo post ait; Si carnem & sanguinē cerneremus, sumere non sustineremus. ppter hoc dominus nostræ

*Augustin^o**Gregorius.
Nyssenus.**Theophil^o.*

infirmitati condescendēs, species panis &
 vini conseruat, sed panem & vinum in ve-
 ritatem conuertit carnis & sanguinis. Hic
 vir piissimus, idemq; doctissimus, bis pre-
 mit Lutherum. Nam primū illum arti-
 culum, hoc, docet non quomodo Luthe-
 rus docet exponendum, Hoc, id est hic pa-
 nis, sed hoc, id est id quod nunc ego do, &
 quod vos sumitis. deinde dicit aperte, pa-
 nis & vini non nisi species esse conserua-
 tas, substantias ipsas in corpus & sangui-
 nem esse conuersas. At quid aliud volunt
 qui ponunt transsubstantiationem, quā
 quod hic ait Theophilus, non intra tre-
 centos hos annos proximos, quippe qui
 defunctus est aliquot annorum centena-
 riis priusquam transsubstantiationis vo-
 cabulum nasceretur? Quid beatum Cyril-
 lum commemorem, qui non tantum dicit
 idē, sed ferme etiā eodē modo? Ait enim,
 Ne horreremus carnem & sanguinem ap-
 posita sacris altaribus, condescendēs deus
 fragilitatib⁹ nostris, infundit oblati vim
 vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ
 carnis. Præterea ne quis dicat antiquos pa-
 tres credidisse sic in Eucharistia corpus ef-
 se Christi, vt tamen remaneat panis, non
 ista tan-

Cyrillus

ista tantum obstant quæ diximus (quæ tamen obstant apertissime) sed illud præterea, quod supra diximus ex Ambrosio, quum ait: Licet figura panis & vini videatur, nihil tamen aliud quam caro Christi & sanguis post consecrationem credendum est. Videtis ut beatissimus pater dicat non tantum corpus esse & sanguinem, sed etiam nihil esse præterea, licet panis & vinum esse videatur? Et istud qui dicit, non intra trecentos annos proximos hoc dixit, intra quos hanc transmutationis fidem exortam esse fingit Lutherus, sed dixit ante annos plus mille. Nec ego certe veterum ferè sanctorum patrum quenquam puto fuisse probaturum concinnam istam Lutheri similitudinem ferri cum igne coniuncti. Nam nemo unquam dixit, ferrum sic in ignem converti, ut tantum ferri species relinquatur, substantia ferri in ignis mutata substantiam: quod de pane & Christi carne veteres senserunt omnes. Aut si quis vnus forte sensit aliter, tamen neque vna hirundo facit ver, & ille quisquis fuerit, potius excusandus est quod in re rum non satis excusata parum peruiderit, quam contra ceterorum omnium, contra totius Ecclesie,

Ambrosi.

*Comparatio
Lutheri con-
cluditur.*

Affertio

contra tot ætatū fidem sequēdus, in quam ipse quoque quisquis fuerit, modo bonus fuerit, si nūc viueret, dubio procul fuerat concessurus. Nam quisquis beatissimum Christi corpus sic vt debet existimat, facilius assentietur quascunque duas substantias simul manere coniunctas, quàm vllum corpus aliud manere commixtum cum venerando corpore Christi. Neque enim vlla substantia digna est, quæ cum ea miscetur substantia, quæ substantias omnes condidit. Præterea olim patribus opinor multo adhuc minus fuisse placiturā illam Lutheri collationem, qua sic vult panem simul restare cū carne, sicut restabat in vna Christi persona deus cum homine. Nam vt passim veterum quisque patrum doctissimus atque sanctissimus fatetur panē mutari in carnem, ita nemo tam impius erat, aut inscius, vt humanitatem conuerti senserit in diuinitatem, nisi forte nouam nobis personam fingat Lutherus, vt quomodo deus assumpsit hominē, ita deus & homo assumant panem & vinum. quod si credat, habebitur opinor hæreticus apud omnes qui non sunt hæretici. Quamobrē vt aliquando finē de transsubstantiatione

faciam, ex ipsis Christi verbis & sanctorum virorum sententiis, euidenter liquet hanc quam nunc tenet ecclesia, veram esse fidem, quam creditur panis aut vini substantiam in eucharistia non manere: ex qua & illud sequitur, hoc Lutheri dogma, quod contra docet, falsum esse prorsus & haereticum. Quo ex dogmate miror quid fructus populo sperdeat. An, quod ait ipse, ne quis propterea semet credat haereticum, quod fors ita cum Lutheri sentiat? At Lutherus ipse fatetur nihil esse periculi, si quis hac in re sentiat quod tota iam sentit ecclesia. At contra tota ecclesia cesset haereticum esse eum, qui sentiat eum Lutherum. Non debet ergo Lutherus amare quemquam cui bene cupit, ut secum sentiat, cuius sententiam tota condemat ecclesia, sed debet his suadere quos amat, ut accedat illis quos ipse quoque indicat in nullo versari periculo. Falsa est ergo ista Lutheri via, contra publicam fidem non huius modo temporis, sed etiam aetatum omnium: nec liberat captiuitate credentes ei, sed educens e libertate fidei, hoc est e loco tuto, quod Lutherus ipse fatetur, captiuat in errorem, ducens in periculum, & vias iniurias, incertas, dubias, eoque plenas periculi: & qui amat periculum, perit in illo.

d ij

Lutheri
verba.

Exitus ere
dentiū Lu
thero.

*Tertia Lu-
theri capti-
uitas excu-
atur.*

Postquam duas illas, quas ipse sibi fingit captiuitates, homo in malū liber, euasit, ne mentem in dei captiuet obsequium, e-pugnat, vt simulat, captiuitatē tertiam, & libertatem proponit, qua totam captiuet ecclesiam : vtpote cuius lucidissimam nubem dispergere, columnam ignis extinguere, arcam violare fœderis, summum atque vnicum sacrificium dei propitiatorium, quod assidue pro populi peccatis offertur, homo plusquam sacrilegus, conatur auferre. Nam missam, omni fructu qui ex ea promanat in populum, pro sua virili despoliat, quum missam negat bonum opus esse, aut populo quicquam prodesse. Qua in re nescio, magisne impietatem hominis admirer, an stultissimam spem, vel potius insanam superbiam, qui quum tam multas ipse commemoret sibi obiectas obices, nihil affert secum, quo reuellat vllam, sed perinde agit, ac si rupes foret arundine perfossurus. Videt enim & fatetur obstare sibi sanctorum patrum sententias, missæ canonem, totam denique totius ecclesiæ consuetudinem, tot seculorum vsu, tot populorum consensu corroboratam. Quid ergo præsidij aduersus tot acies tã

*Que sibi
Lutherus
obicit, ipse
non diluit.*

validas, tam inuictas opponit? Usitata via
 grassatur, laborat seminare discordiam, &
 ferere seditiones, plebem in patres excita-
 re: & quo vulgus ad defectionem prouo-
 cet, stultissima solertia, & facillime coar-
 guenda, mentitur, totius exercitus ducem
 Christum in suis sese castris habere, &
 euāgelij tubā pro se simulat canere. Quo
 stratagemate nullum vnquam fuit exco-
 gitatum stultius. Nam quis vsquam viuit
 aut tam impius, aut tam omnino stupidus,
 qui ecclesiam corpus Christi mysticum sic
 laceratam censeat, vt vbi membrorum o-
 mnium compago sit, illinc caput putet ef-
 fe diuulsam? vt is qui carnē quam sumpsit,
 nunquam deseruit, ecclesiā, propter quam
 sumpsit carnem, deseruerit: & cum qua se
 promissit ad finem vsque seculi perman-
 surum, ab ea prorsus tot iam seculis abfue-
 rit, atque ad Lutherum tandem coniura-
 tissimum eius hostem transfugerit?

Verūm videamus obsecro, quid afferat
 præstigij, quo faciat verum videri, quod
 dicit Christum pro se stare. Post longas
 ambages definit missam, deinde separat à
 missa missæ ceremonias, excutit cœnā do-
 minicam, & verba Christi trutinat quibus

d iij

*Argumen-
 tum vali-
 dū ex Chri-
 sti promissio-
 ne.*

usus est quum institueret missæ sacramen-
tam. Ibi quum testamenti verbum, rem
videlicet tam abstrusam reperisset, iam
tanquam profligatis hostibus, cœpit in-
geminare victoriam: verbis adornat in-
uentum, vt iactat, suum, & tanquam my-
sterium hæctenus inauditum, magno su-
perecoilio docet quid sit testamentum.

*Verba Lu-
theri testa-
mentũ de-
finientis.*

Notandum esse clamat, ac memoria te-
nendum, testamentum esse morituri pro-
missionem, qua nuncupat hæreditatem, &
instituit hæredes. Hoc igitur sacramentũ,
inquit, missæ, nihil est aliud quàm testa-
mentum Christi. testamentum verò nihil
aliud est, quàm promissio hæreditatis
æternæ nobis Christianis, quos suos hæ-
redes instituit, corpus & sanguinem suũ
velut signum ratæ promissionis adiiciens.

*Sacrosan-
cta Luthe-
ri dogma-
ta.*

Hoc igitur decies repetit, inculcat, infi-
git, vtpote quod haberi vult immobile
fundamentum, super quod ædificet ligna,
fœnum, stipulam. Nam hoc fundamento
iacto, quòd missa Christi sit testamentum,
omnem sese iactat impietatẽ euersurum,
quam impij, vt ait, homines inuexerunt in
hoc sacramentum, & se dilucide probatu-
rum, ad communionem recipiendam sola

fide veniendum esse: de operibus cuiusmodi sint, non admodum esse curandum: conscientia quanto magis erronea sit, ac peccatorum vel mor su vel titillatione moueatur, tanto sanctius accedi: quanto serenior, purior, & errore purgator, tanto sumi deterius. Ad hæc, Missam, bonū opus non esse. Missam non esse sacrificium. Missam sacerdoti tantum, non autem populo prodesse. Nihil prodesse defunctis, nihil cuiquam viuentium. Impium esse errorē si missa canatur pro peccatis, si pro cuiusquam necessitate, si pro mortuis. Inanem esse rem & impiam fraternitates, & annuas defunctorum memorias: abolendam esse talem omnem sacerdotum, monachorum, canonicorum, fratrum, religiosorum denique, quos vocamus, omnium alimoniam. Hæc igitur tot & tam immensa bona se reperisse gloriatur in eo solo quòd hoc sacrosanctum sacramentum comperit esse Christi testamentum. Iamque in Sententiariorum protinus, quos vocat, doctores inuehitur. Exclamat in omnes qui declamant apud populum, quòd quum illi tam multa scribant, hi tam multa loquantur & prædicent de Eucharistiæ sacramēto, neu-

Et tu Luther ex illis.

Assertio

tri tamen attingant quicquam de testamēto, sed impie celēt populum, bonum illud incomparabile, quod tamen iam olim scisse profuisset: ex Missa nihil vnquam boni laicos neque viuos neque defunctos esse consecuturos. Ob cuius rei ignorantiam denunciat vniuersos hodie sacerdotes & monachos cum episcopis & omnibus suis maioribus idololâtras esse, atque in statu periculosissimo versari. Igitur istud Lutheri mysterium, è quo tantas efflat glorias, quòd definitionem testamenti tam accurate ad sacramentum applicat, quàm verum sit non excutio, sed interim certe non video cur hoc inuentum tanquam nouum tam magnifice iactet pro suo. Nescio quos illic concionantes audiat, hic certe non semel audiimus eam similitudinem ad tædium vsque tractantes fraterculos, vt qui non ea duntaxat afferrent, quæ nunc pro nouis & exquisitis affert Lutherus, Christum esse testatorem, testamentum in cœna condidisse, hæreditatem promisisse, eandem nuncupasse regnū cœlorum, hæredes instituisse fidelium cœtum, sacramentum hoc sacrum esse signū, quod sit adhibitum pro sigillo: non hæc

inquam tantum, sed & testium numerum, & syngrapham, & alios testamentorum ritus, ex intimis vtriusque iuris erutos penetrabilibus explicarent, atque ad amussim omnia applicarent ad sacramentum. Hoc aliquanto concinnius, ac verius quoque quam Lutherus, quod ad idem testamentum referebant non tantum quæ Christus fecit in cœna, sed etiam quæ passus est in cruce. Hoc vno tantum impares Luthe- ro, quod mirabiles, & hactenus inauditos Missæ fructus non inuenerunt, quibus & clerus præsentis vitæ fructum omnem, & populus futuræ perderet. Neque enim sacerdotibus quicquam laici tēporalis boni conferrent ob Missam, è qua persuaderentur nihil se spiritualis boni referre. Sed operæpretium est videre, qua ex arbore tam salubres fructus colligat Lutherus. Postquam ergo sæpius inculcauit, Eucharistiæ sacramentum, signum esse testamenti, testamentum vero nihil esse aliud quam promissionem hæreditatis, inde continuo censet consequi, vt Missa neque bonum opus esse possit, neque sacrificium. quod quisquis ei concesserit, iã illi statim admittendus erit totus ille pe-

Quod missa non sit opus, argumentum Lutheri præmissum.

stium catalogus, quo totam ecclesie facie confundit. At quisquis negauerit illi, iam tam magno molimine nihil egerit. Nam argumenta quibus ea docere præ se fert, pudet propemodum recensere: ita sunt in re tantæ maiestatis nugacia prorsus ac friuola. Sic enim colligit, (nam ipsius verba recitabo) Audisti, missam nihil aliud esse, quàm promissionem diuinam, seu testamentum Christi, sacramento corporis & sanguinis sui commendatum. Quod si verum est, intelligis eam non posse opus esse vlllo modo, nec alio studio à quoquam tractari, quàm sola fide. fides autem non est opus, sed magistra & vita operum.

Verba Lutheri.

Mirū est, quanto nixu parturiens, quàm nihil peperit, nisi merum ventum, quem quum ipse tam validum velit videri, vt montes posset euertere, mihi profecto videtur tam languidus, vt agitare non possit arundinem. Nam si verborum tollas inuolucra, quibus rem absurdam velut simiam purpura vestit, si tollas exclamationes illas quibus iā velut re dilucide probata, toties in totam debacchatur ecclesiam, & nondum collata manu tanquam ferox victor insultat, nihil aliud restare vide-

bis, quàm nudum & miserum sophisina.
 Quid enim aliud dicit tanto verborum
 ambitu, quàm, missa est promissio, ergo
 non potest esse opus? Quem non misereat
 hominis, si tam stupidus sit, vt ineptiam
 suam non sentiat? aut quis non indigne-
 tur, si sibi conscius, tam stupidos tamen o-
 mnes existimet Christianos, vt tam mani-
 festas insanias nequeant deprehendere?
 Non contendam cum eo de testamento
 & promissione, & tota illa definitione &
 applicatione testamenti ad sacramentum.
 Non ero tam molestus ei, quàm alios for-
 tassis inueniet, si qui bonâ ei partē istius
 fundamenti subruerint, qui & testamētū
 nouum dicant promissionem esse legis
 Euangelicæ, quemadmodum vetus fuit
 Mosaicæ, & testamentum istud negent à
 Luthero satis scite tractari. neque enim
 testatori nuncupandum esse nominatim
 quid relinquat hæredi quem ex asse insti-
 tuat: neque remissionem peccatorū quam
 pro hæreditate nūcupatam Lutherus ait,
 idem esse quod regnum cœlorum, sed viâ
 potius ad cœlum. Quas res atque alias itē
 aliquot, quisquis vrgere volet ac preme-
 re, possit fortassis fundamenti Lutheria-

*Lutherus
 adulterat
 Christi te-
 stamentū.*

ni structuram machinis alicunde concu-
tere. Verùm istud eis permittam, qui vo-
lent. Ego istud ei fundamentum, quod im-
mobile postulat esse, non mouebo: tan-
tùm ostēdam, ædificium quod superstru-
xit, facilè per se corruere. Quod quo li-
quidius appareat, consideremus paulisper
originem rei, missamque ad primum eius
exemplar examinemus. Christus igitur in
illa ccena sanctissima, qua sacramentum
illud instituit, corpus suum & sanguinem
ex pane & vino confecit, ac tradidit man-
ducandum bibendumque discipulis, tunc
intra paucas horas idem corpus, eandem
sanguinem in ara crucis obtulit in sacrifi-
cium patri pro peccatis populi: quo sacrifi-
cio peracto, testamentum consummatum
est. In ccena iam morti proximus, quem-
admodum solent morientes, testamento
quodam testatus est mentem suam, quid
se defuncto fieret in memoriam sui. Insti-
tuens igitur sacramentum, quum suum
corpus ac sanguinem exhibuisset discipu-
lis, ait illis, Hoc facite in meam commē-
morationem. Hoc si quis expendat dili-
genter, videbit Christum sacerdotem æ-
ternum loco sacrificiorum omnium quæ

*Cœna do-
minica pul-
chre expē-
ditur.*

temporarium Mosaicæ legis sacerdotium
offerebat, quorum etiam pleraque sacro-
sancti huius sacrificij typum gerebāt, vnū
sacrificium, omnium summum, omnium
plenitudinem, & quandam veluti sum-
mam instituisse, quod & offerretur deo, &
in cibum daretur populo. Quæ in re vt
Christus sacerdos erat, ita discipuli cote-
nus repræsentabant populum, qui non
consecrabant ipsi, sed cōsecratum de ma-
nu sacerdotis sui sumebant, sed eos statim
deus in sacerdotes elegit atque instituit,
vt ipsi idem sacramentum facerent in cō-
memorationem eius. Quod quid aliud
est, quàm vt consecrarent, nec sibi tantum
sumerent, sed & exhiberent populo, &
offerrent deo? Nam si ibi nobis instet Lu-
therus, sacerdotem offerre nō posse, quia
Christus in cœna non obtulit: recorde-
tur eorum quæ dixit ipse, testamentum
inuoluere mortem testatoris, nec antè vi-
res & robur sumere, & tota perfectione
compleri, quàm eo moriente qui testatus
est. Quamobrem non ea solum pertinent
ad testamentum, quæ prius fecit in cœna,
sed etiam oblatio eius in cruce. nam in
cruce consummauit sacrificium, quod ia-

choavit in cœna: eoque totius rei commemoratio, nempe consecrationis in cœna, & oblationis in cruce, vno celebratur ac repræsentatur sacramento Missæ, atque adeo verius mors repræsentatur quàm cœna. Apostolus enim quum Corinthiis scriberet, Quotiescunque panem hunc comederitis, & calicem biberitis, adiecit, non cœnam domini, sed mortem domini annunciabitis.

*Respondetur argu-
mentis Lu-
theri.*

Veniamus ergo nunc ad præclaras istas Lutheri rationes, quibus probat missam neque bonum opus esse, neque sacrificiũ. & quanquam præstaret prius tractare de sacrificio, tamen quoniam ille primam quæstionem fecit de opere, sequemur illum. Quum igitur ita colligit, missa est

*Confutatio
efficax ar-
gumenti
Lutheri.*

promissio, ergo nõ est bonum opus, quia nulla promissio est opus: dicemus Missam, quam sacerdos celebrat, non verius esse promissionem, quàm fuit consecratio Christi: & simul quæremus ab eo, an non aliquod opus tum fecerit Christus. quod si neget, mirabimur profecto, si quum is opus faciat qui imaginem facit ex ligno, Christus nullum prorsus opus fecerit quum carnem suam fecerit ex pane. Quod si vlt-

*Confirma-
tio confir-
mationis.*

Ium opus fecerit, quin id bonum fuerit,
 nemo opinor dubitabit. nam si bonū opus *Marci. 14.*
 fecit mulier quæ caput eius perfudit vn-
 guento, quis potest ambigere an bonum
 opus fecerit Christus, quum corpus pro-
 prium & in cibum exhiberet hominibus,
 & in sacrificiū offerret deo? Quòd si ne-
 gari non potest, nisi ab eo qui in re maxi-
 me seria valde velit nugari, bonum opus
 fecisse, Christum, nec istud etiam negari
 potest, in missa bonum opus facere sacer-
 dotem, quippe qui non aliud facit in Mis-
 sa, quàm Christus in cœna fecit, & cruce.
 Hoc enim declarant verba Christi: Hoc *Alia con-*
 facite in meam commemorationem. Qui *firmatio*
 bus verbis quid aliud volebat vt in Missa *eiusdem.*
 repræsentarent ac facerent, quàm quod
 ipse faciebat in cœna & cruce? Instituebat
 enim, & inchoabat in cœna sacramentum
 quòd in cruce perfecit. Nam hac ratione
 potissimum nata esse videtur occasio vt *Aque mî-*
 aqua ex ecclesiæ ritu vino misceretur in *scenile in*
 calice, quia aqua cum sanguine de latere *calice, oc-*
 morientis effluxit in cruce. Quum ergo *casio.*
 negari non possit, quin bonum opus & in
 cœna & in cruce fecerit Christus, neque
 etiam quòd sacerdos eadem repræsentat

ac facit in Missa, quomodo tamē fingi potest Missam bonum opus non esse? Quāobrem etiam quum Lutherus ita rem tractet, vt quia laici communio alteri non prodest laico, ideo nec sacerdotis missa prosit populo: vehementer ipse cæcutit, dum tenebras aliis conatur offundere, quū non videat hoc interessē, quòd laicus nūc recipit tantum ē manu sacerdotis, sicut primo receperunt apostoli ē manu Christi, sacerdos verò facit quod tum fecit Christus. Nam idem corpus offert deo, quod obtulit Christus. Qua ex re & illud patet, quā frigidam argumētum sit, quo Missam comparat cum sacramento baptismi, aut coniugij, contendens efficere, vt quoniam laicus baptizari nō potest pro alio, aut pro alio vxorem ducere, ideo nec sacerdos Missam pro alio possit celebrare. Nam coniugium planē sustulit ē sacramentis, & tectē etiam baptismum, quum dicit non esse vere nisi vnum sacramentum. Cur ergo nunc baptismum comparat & coniugium cum sacramento Missæ, si illa non habet pro sacramentis? Quāquam etiam si vtrunque fateretur esse sacramentum, (quod re vera sunt) tamen
 neutrum

Aliud Lutheri argumentum.

neutrum erat sic comparandum huic sacramento Missæ, quin hoc sacramentum, quod est proprium corpus ipsius qui dominus est sacramentorum omnium, sacramenta reliqua possit, quæ fecit ipse, singulari aliqua prærogatiua præcellere, quum clare constet, quòd quemadmodum in omnibus aliis sacramentis sacerdos prodest ministrando singulis, sic in hoc sacramento dum offert in Missa, prodest & bonum communicat vniuersis. Alioqui si tam se- uere Lutherus exigat vt omnia sacramenta sint inter se similia, & in Eucharistiæ sacramento nihilo potior sit sacerdotis conditio, quàm laicorum, quare non cogit vt sacerdos alterius manu semper cõmunicet, nec sinatur sibi sacramentum sumere, quanquam potest conficere, quemadmodum licet clauis habeat pœnitentiæ, semet non potest absolueret? Nã quod affert de fide, quam à singulis cõset oportere præstari, & suam cuique fidem prodest, non sacerdotis, quemadmodum nec Abraham, vt ait, pro omnibus Iudæis credidit: istuc quidem verũ dicit, at nihil tamen magis id probat, quod proponit. Nam neque Christus ipse à semet oblatus

Confutatio eiusdem.

Aliud Lutheri argumentum.

Elegãs eiusdem confutatio.

in cruce, sine sua cuiusq; fide seruauit populum: ne quis id missam putet cuiusque sacerdotis efficere, quæ tamē missa cuiuslibet sacerdotis illis prodest ad salutem, quorū propria fides meruit, vt boni quod tā immēsum missa cōmunicat multis, possint esse participes. Quanquā potest & ad hoc valere nonnunquam, vt incredulo quoque fidem procuret infundi, quemadmodum Christi mors & passio procurauit vt gratia daretur gentibus, qua per auditum verbi veniret in fidem Christi. Sed Luther⁹ satis sētī ipse facile destrui quicquid adstruxerat, si Missa possit esse sacrificiū, aut oblatio quæ offeratur deo. Hanc igitur obicem se pollicetur amoturum: quod quò fidelius facere videatur & efficacius, obiicit sibi ipse prius quædam, quæ sibi sentit obstare. Iam & alterum (inquit) scandalum amouendum est, quod multo grādius est, & speciosissimum, id est, quòd Missa creditur passim esse sacrificiū quod offertur deo. In quam opinionem & verba canonis sonare videntur, vbi dicitur, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia. & infra, Hanc oblationem. Item clarissime postulatur, vt acceptum sit sacrifi-

Quid Missa non sit sacrificium: Lutheri verba.

cium, sicut sacrificiū Abel &c. Inde Christus hostia altaris dicitur. Accedūt his dicta sanctorum patrum, tot exempla, tan-
nusque vsus per orbē cōstāter obseruatus.

Audisti lector quas obices ipse sibi fen-
nit obiectas. Audi nūc vicissim quā Her-
culeis viribus aggreditur amouere. His
omnibus, inquit, oportet constantissime
opponere verbum & exemplum Christi.

At quæ sunt igitur illa verba Christi, quæ
tot olim sanctis patribus, ac toti Christi
ecclesiæ tot ignorata seculis, velut nouus

Esdra nobis Lutherus inuenit? Hoc de-
clarat ipse, quum dicit. Nisi enim Missam
obtinuerimus esse promissionem seu te-
stamentum, vt verba clare sonant, totum

Euangelium, & vniuersum solatium amit-
timus. Verba nūc audiuius, restat vt vi-
deamus exemplū. Exemplum ergo subiū-

git. Christus (inquit) in cœna nouissima
quum institueret hoc sacramentū, & con-
didit testamentum, nō obtulit ipsum deo
patri, aut vt opus bonum pro aliis per-
fecit, sed in mensa sedens singulis idem
testamentum proposuit, & signum exhi-
buit. Ista sunt ergo verba Christi, istud est
exemplum: ē quibus nunc demum Lu-

*Lutherus
nouus Es-
dras.*

*Argumen-
tū Lutheri
ab exēplo,
vt ipse pu-
tat, Christi.*

therus vnus perspicue videt Missam non esse sacrificium, nec oblationem. Mirum est igitur, ex tot sanctis patribus, ex tot oculis, quot in ecclesia tam multis seculis idem legerunt Euangelium, nullum fuisse vnquam tam perspicacem, vt rem tam apertam deprehenderet, immo omnes etiam nū tam cecos esse, vt ne adhuc quidem queant id quod cernere se Lutherus iactat, quanquam ipso monstrante perspicere. An non Lutherus hallucinatur potius, & aliquid se videre putat quod non videt, & digito conatur ostendere, quod nusquam est? Nam obsecro, qualis est ista probatio, quum docere nititur Missam non esse sacrificium, ex eo quod sit promissio? quasi promissio & sacrificium ita sibi mutuò pugnarent, quemadmodum frigus & calor. Quæ Lutheri ratio adeo prorsus friget, vt nec responso digna videatur. Nam legis Mosaicæ tam multa sacrificia, quanquam essent figuræ omnia futurarum rerum, tamen promissiones erant & ipsa. Promittebant enim ea propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa quorum erant figuræ, sed etiam liberationes, expiationes, purgationes,

Responsio.

Promissiones sacrificiorum veteris testamenti.

purificationes populi tunc præsentis, pro quo more solenni quotannis offerebantur. Quæ res quum tam aperta sit, vt nemo prorsus eam possit ignorare, ridicula planè dissimulatio est ista Lutheri, quum nunc argumentetur fieri id non posse, quod non ipse tantum, sed populus quoque nouit tam sæpe factum. Nunc veniamus ad exemplum Christi, quo nos arbitratur Lutherus vehemèter opprimi, propterea quòd Christus in cœna sacramento non usus est pro sacrificio, nec obtulit patri, ex quo probare conatur quòd Missa quæ respondere debet exemplo Christi, quo fuit instituta, non potest esse sacrificium, nec oblatio.

Si Lutherus tam rigide nos reuocet ad exemplum cœnæ dominicæ, vt nihil sacerdotès permittat facere, quod ibi Christus fecisse non legitur, sacramentum quod consecrant, nunquam ipsi recipiēt. Suum enim corpus Christus in Euangelio non legitur, vbi cœna scribitur, ipse recepisse. Nam quod doctores aliquot eum recepisse tradunt, & quod idem canit ecclesia, nihil potest pro Luthero facere, quum illi neque doctores omnes, neque totius

*Respondetur
tur argu-
mento Lu-
theri ab
exemplo.*

*Præcipiū
Lutheri sū-
damentum
subuertitur.*

Affertio

æcclesiæ fides vllam faciat fidem, nequod
credendum censeat quicquam, (nam ita
scribit in sacramento ordinis) nisi firma-
tum scripturis, & iisdem etiam claris: cu-
iusmodi certe scripturis, non, opinor, in-
ueniet quoddam suum corpus in cœna rece-
perit Christus: ex quo sequitur, vt dixi,
nec sacerdotes debere quod consecrant
ipsi, recipere, si tam rigide nos obstringat
Lutherus ad exemplum cœnæ dominicæ.
Quod si ideo concedat recipiendum sa-
cerdotibus, quia receperunt apostoli, &
eos contendat id iussos facere, quod tunc
apostoli fecerunt, non quod Christus: hac
ratione nunquam consecrabit sacer-
dotes. Consecrabit enim Christus, non
apostoli. Res ergo docet non id solum
sacerdotes in hoc sacramento facere,
quod Christus fecit in cœna: sed etiam
quod postea fecit in cruce, quædam etiam
tradentibus apostolis, quæ Christus aut
nusquam fecit, aut certe non legitur vs-
quam fecisse: cuiusmodi sunt gestus & si-
gna quibus vtuntur dum cōsecrant: quo-
rum ego nonnulla credo ab ipsis pro-
manasse apostolis. Præterea, quod in ca-
none Missæ quædam verba velut à Chri-

*Missæ pas-
sionem re-
presens, et,
ædum cœ-
nam.*

sto prolata recensent, quæ nusquam in
 scriptura sacra leguntur, & tamen non
 dubitatur quin dixerit. Multa enim di-
 cta sunt & facta per Christum, quæ nul-
 lus Euangelistarum complectitur, sed
 quædam recente memoria eorum qui
 interfuerunt, velut per manus deinceps
 tradita, ab ipso apostolorum tempore
 ad nos vsque peruenerunt. Lutherus
 non dubitat Christum in cœna dixisse:
 Hæc quotiescunque feceritis, in mei me-
 moriam facietis: atque hæc vsque adeo
 pro comperto habet Christi verba fuis-
 se, vt inde sumat argumentum, nemi-
 nem cogi ad recipiendum sacramen-
 tum, sed rem cuiusque relictam arbi-
 trio: tantum ad hoc adstringi, vt quo-
 ties facimus, faciamus in memoriam
 Christi. Hæc ergo verba non legit a-
 pud Euangelistas in cœna domini. Nam
 illic nihil aliud legitur, quàm, Hoc fa-
 cite in mei commemorationem. Vbi
 ergo legit illa verba, Hæc quoties-
 cunque feceritis, an non in Missâ? Opi-
 nor certe, non alibi. Nam apud aposto-
 lum alia sunt. Igitur qui tantum fudit &
 vitur illis verbis, quia reperit in canone:

cur non pari fide suscipit eiusdem verba
 canonis, quibus Missa oblatio dicitur &
 sacrificium? Quamobrem si sacerdotes in
 Missa fatetur recte recipere quod conse-
 crant, quanquam nulla scriptura clara, cu-
 iusmodi solam recipit Lutherus, Christum
 testetur illud nec in cœna fecisse, nec vs-
 quam, non debet mirum videri. Luthero,
 si sacerdos offerat Christum patri, quod
 non vno loco (clara testante scriptura)
 Christus ipse fecit in cruce. Nam crucem
 etiam ad testamentum in cœna factum per-
 tinere, Lutheri quoque ratio demonstrat,
 quum testamentum dicit mortem testato-
 ris inuoluere, utpote qua sola perficitur.
 Præterea non aliunde (quod dixi) videtur
 & id institutum, ut aqua vino misceretur
 in sacramento: quæ res non in cœna legi-
 tur esse facta, sed cruce. Desinat ergo Lu-
 therus argumentum nugax opponere, ut
 quia Christus in cœna sese non obtulit,
 ideo sacerdos non offerre credatur in Mis-
 sa, in qua non solum representat quod in
 cœna fecit Christus, sed etiam quod in
 cruce, in qua consummavit Christus quod
 inchoavit in cœna.

Postremū At postremum argumentum Lutheri,

quò velut anchora sacra sustinetur navis, omnium est nugacissimum. Quomodo (inquit) fieri potest vt sacerdos offerat deo, quod ipse sumit? Repugnat (inquit) Missam esse sacrificium, quum illam recipiamus. Idem simul recipi & offerri non potest, nec ab eodem simul dari & accipi. Deterret nos vbique Lutherus à rationibus philosophicis, quum ipse in re tam sacra se firmet in meracissimo sophismate. Nam quod vnquam fuit sacrificium in lege Mosaica, quod non sumebant qui offerebant? An quod deo offerebatur, ipse comedebat? Nunquid ego manducabo carnes taurorum, aut sanguinem, inquit deus, hircorum potabo? Præterea si Christus & sacerdos fuit & sacrificium, cur nõ potuit Christus instituere vt sacerdos qui idem sacrificium repræsentaret, victimam & offerret & sumeret? Sed hac in re, ne Lutherum videar imitari, qui nihil habet pro se, nisi quod è suo fingit capite, afferemus quod dicit beatus Ambrosius de Missa. Quanta, inquit, cordis contritione, & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis caritate, atque animi puritate, istud diuinum

*argumentum
Lutheri.*

*Anchora
sacra Lu-
theri præ-
ciditur.*

*Insignis in-
scitia Lu-
theri.*

*Argumẽ-
tum satis
probabile.*

Psal. 49,

Ambrosi^{us}.

& coeleste mysterium est celebrandum
 domine deus, vbi caro tua in veritate sum-
 mitur, vbi sanguis tuus in veritate bibi-
 tur, vbi summis ima, humanis diuina iun-
 guntur: vbi adest sanctorum praesentia, &
 angelorum: vbi tu es sacerdos & sacrifi-
 cium, mirabiliter & ineffabiliter? Quis di-
 gne hoc potest celebrare mysterium, nisi
 tu deus omnipotens offerentem feceris
 dignum? Videtis vt hic beatissimus pater
 & oblationem appellet Missam, & in eade
 Christum ipsum dicat & sacerdotem esse
 & sacrificium, quemadmodum fuit in cru-
 ce. Cuius authoritati quantum Lutherus
 tribuat, videtis ipse: quantum vero tribue-
 rit beatus Gregorius, facile declarauit, quum
 illum imitatus ita scriberet: Quis fidelium
 dubitare possit, in ipsa immolationis ho-
 ra, ad sacerdotis vocem caelos aperiri in
 illo Christi mysterio, angelorum choros
 adesse, summis ima sociari, terram coele-
 stibus iungi, vnum quid ex visibilibus &
 inuisibilibus fieri? Et alibi: Haec nanque
 singularis victima ab aeterno interitu ani-
 mas soluit, quae illam nobis mortem vni-
 geniti reparat. Nec minus aperte, quum
 dicit: Hinc ergo pensemus, quale sit pro

Gregorius.

pro nobis istud sacrificium, quod vnigeniti filij passionem semper imitatur. Videmus vt non solum diuus Ambrosius, sed & beatus Gregorius immolationem appellat missam & sacrificium, ac fatetur in ea non vltimam tantum Christi coenam, quod Lutherus ait, sed & passionem eius representari. Nec tamen istud soli censuerunt illi: nam & Augustinus non semel idem fatetur. Ait enim de Missa: Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit. Quia quotidie labimur, Christus pro nobis quotidie immolatur. Item: Eucharistia est oblatio benedicta, per quam benedicimur. ascripta, per quam omnes in coelum ascribimur. rata, per quam in visceribus Christi censemur.

Augustinus.

Quum igitur viri tam eruditi, tam sancti, Missam dicant oblationem & sacrificium, quum per eam, non coenam tantum sentiant, sed etiam passionem Christi commemorari, quum inde tam immensa bona prouenire fateantur, quum iisdem consentiens eadem in Missa tota decanter ecclesia, vehementer admiror, qua fronte Lutherus audeat clamare contrarium, Missam non esse sacrificium, non

Epilogus.

esse oblationē, non prodesse populo, eludens auctoritatem tot sanctorū patrum, immo totius ecclesiae, vanissimo figmēto suo, quasi omnia quae de oblatione & sacrificio fiunt & dicuntur in missa, intelligerētur de reliquiis Iudaici ritus, quo leuasse dicit sacerdotē ea quae offerēbantur a populo. Quod Lutheri commentū tam ineptū vīsum est, & tam absurdum etiam ipsi Luthero, vt dubitauerit, an sanctorū patrū sentētias, & ecclesiae totius consuetudinē tā futili ratiōe defenderet, an potius ex professo contemneret. Nam quid dicemus (inquit) ad canones & auctoritates patrum? Respondeo (inquit) si nihil habetur quod dicatur, tutius est omnia negare, quā missam concedere opus aut sacrificium esse, ne verbum Christi nequeamus, simul cum missa pessundantes. tamē quō seruemus & eos, dicemus illa omnia reliquias esse ritus Iudaici. Ergo ne nihil dicatur, homo ciuilis, & honori sanctorum patrum parcens, & honori totius ecclesiae, tanquam officij gratia, ne stulte loqui viderētur, praeclarū illud figmētum suum de reliquiis Iudaici ritus, pro velamento dignatus est eorū pudendis prętere;

Verba Lutheri.

O benignitatem Lutheri.

xere: quod si quis amoueat, illorum periculo fecerit. Nam Lutherus ingenuè non veretur, si quis eum stringat arctius, quicquid vnquã fuit sanctorũ patrũ, quicquid vnquam in ecclesia moris fuit, exulsare potius videlicet, quàm concedat missam bonum opus esse, vel sacrificium, hoc est, potius, quàm concedat verum esse, quod verũ est. Nam quod ait eos negare verbum Christi, ac fidem simul cum missa pessundare, quicumque dicunt missam esse sacrificiũ, nemo est, opinor, qui credet hac in parte Luthero, nisi primum doceat aut aliud euangeliũ legisse se, quàm sancti illi patres legerunt, aut illud idem vel legisse diligentius, vel intellexisse melius, aut sibi denique maiore esse curã fidei, quàm vlli vnquã hactenus mortaliũ fuerit. At euan-

*Lutherus vel
doctrina
vel stulti-
tia singula
ris.*

geliũ credo nõ proferet nobis aliud, neq; si proferet, audietur, etiã si angelus cũ eo de cœlo descēderit. Illud vero quod proferet, neque diligentius excussit, neq; perspicit acutius, quàm olim & excussum est & perspectũ ab illis quorũ nemo se reperisse dixit illic, qđ nũc iste iactat reperisse sese, missam bonũ opus nõ esse, nõ esse oblationem, nõ esse sacrificiũ. Denique fidei cura

*Excellentia
missa.*

cuiusmodi fuit vtrisque, non potest cui-
quã esse obscurũ, qui quid vtrinq; scriptũ
sit, nõ oscitãter expẽderit. Veteres illi viri
sanctissimi viderũt, sicut sacramentorum
omniũ hoc esse summũ, quod ipsũ sacra-
mentorũ dominũ cõplectatur, ita sacri-
ficioꝝ omniũ hoc esse vnicũ, quod solũ in
loco tot olim sacrificioꝝ restiterit: postre-
mò, operũ omniũ quæ pro salute populi
fieri possunt, lõge lateque saluberrimum.
Nã quũ cætera sacramẽta prosint singulis
solũ, hoc in missa prodest vniuersis: & quũ
omnes oratiões, quibus alius pro alio in-
tercedit apud deũ, nõ impediri tantũ, sed
& frustra fieri possint, hominũ vitio: mise-
ricors dei clementia missam instituit pro
salute fideiũ, in qua suũ ipsius corpus of-
ferretur, tã salubre sacrificiũ, vt eius fru-
ctum, nullius ministri quantavis iniquitas
à populo suo vel auertere possit, vel im-
minuere. Hęc patres illi sanctissimi quum
vidissent, summam habuerunt curam, sum-
mam adhibuere diligentiam, vt propitia-
toriũ hoc sacramentũ, & fide quã maxi-
ma posset, haberetur, & honore quã pos-
set maximo coleretur: eoque cum alia
multa, tum hoc quoque sedulò tradide-

tunt, panem & vinum in eucharistia non manere; sed in carnem & sanguinē Christi veraciter esse conuersa. Missam sacrificium esse docuerunt, in quo Christus ipse pro populi Christiani peccatis immolatur. Tum, quoad mortalibus licet, immortale mysterium venerando cultu & mysticis ornarunt ritibus. Populum, dum celebratur, in suæ salutis procuratione venerandum adesse iusserunt. Denique ne laici dissuetudine recipiendi sacramenti, paulatim ex toto desinerent, sanxerūt vt semel saltem quotannis eucharistiam quisq; susciperet. Idis igitur atq; aliis eius modi multis, sancti patres ecclesiæ, aliis alij temporibus sollicitudinem suam circa sacramenti huius reuerendi fidem venerationemque declararunt. Ideo iactare non debet Lutherus, id quod iactat tamē, eos qui missam dicunt esse sacrificium, aut alij quàm sumentis prodesse, verbum Christi fidemque ac missam ipsam pessundare.

At Lutherus Christi verbū, fidemque, ac missam ipsam, ne pessundentur & corruant, quo pacto suis humeris sustinet, id vero vicissim considerare profuerit. Initio, nomen ipsum sacramenti demutat in

*Lutherus
Atlas.*

*Institutio-
nes ecclesia-
stica Luth.*

deterius: & quū tot seculis appellatum sit
eucharistia, vel sacramentū corporis Chri-
sti, ille, ne nomē audientes admoneat ma-
iestatis rei, iubet vocari panē. Deinde pa-
nem & vinum, quæ veteres conuersa fa-
tentur in corpus & sanguinem domini,
Lutherus adhuc manere docet integra, vt
ordine paulatim honorē à Christo tradu-
cat in panem. Tum, licet non damnet ec-
clesiā, quæ ritibus & cæremoniis ornauit
& ampliauit missam, tamen censet quōd
missa foret multo Christianior, si vestiu,
cantuū, gestuū, & cæterarū cæremoniarū
omnium pompā tolleretur, vt esset vici-
nior & similiar primæ omniū missæ, quā
Christus in cœna celebrauit cum aposto-
lis: immo vero, vt quā minimum superfit
eorū quæ simplices animos plebeculę cō-
moueāt, & in venerationē numinis inuisi-
bilis, visibilis honoris maiestate cōuertāt.
Ad hæc docet, & omnibus modis inculcat
missam bonum opus non esse, sacrificium
non esse, oblationem non esse, nemini
proius ē populo prodesse. Quorsum hæc
tam sancta & euangelica lectio: nempe vt
populus totus, missa relicta sacerdoti, cui
soli prodesse persuasum habeant, negli-
gant

*Luther po-
pulum abi-
git a missa.*

gant ipsi, & suum officium rei sibi inuili subducant. Denique, vt ipsi quando communicantur, tātūm fidē afferant testamēti se fore compotes, qualescunque conscientias attulerint, immo quo magis erroneas attulerint, & peccatorum vel morsu vel titillatione turbatas, tanto magis se nouerint diuinæ promissionis esse participes, præsertim quum sacramentum hoc sit medicina peccatorum, præteritorum, præsentium & futurorum, quæ nullum sibi locum reperiret, scilicet in eo qui nimis anxie semet prius ideo a peccati morbo purgauerit, vt secundum apostoli præceptum probans semetipsum, conscientia quam maxime potest pura & sincera discumbat in mensa domini: vt quum dicere non possit, Iustificatus sum, illud saltem possit, Nullius mihi cōsci^o sum. Lutherus ergo postea quàm præparationem istam docuit breuem & compendiariam ad suscipiendam eucharistiam, nempe in sola fide promissionis, nullis operibus bonis, leuissima disquisitione conscientia, postremo, ne quicquam desit absolutę sanctimonie ad suscipiendum sacramentum, suum votum aperit, quoties & quibus an-

*Præparatio
Lutheriana ad eu-
charistiam.*

Affertio

*Tempora ple-
bi a Luthe-
ro statuta
ad commu-
nicandum.*

ni temporibus potissimum velit cogi po-
pulum communionem sumere, nempe
prorsus nullo. Quid ita? quid? an quisquā
tam cæcus est, vt non videat quorsum hæc
tam putida tendant? Certe non aliorum,
quàm vt populus sensim à communionem
sacramenti desciscat in totum, qui pri-
mum a quotidiana communionem deflexit
in septimum quæque diem, post in lon-
gius distulit, tandem destitutus videba-
tur omnino, nisi patres illud veriti, san-
xissent, vt ter in anno quisque communi-
caret, interminati non habendum pro
Christiano, qui non obtemperasset. At
nec id tamen diu potuit obtineri. Quam-
obrem ad vltimum eò, descensura est, vt
inferius descendi non possit, nisi ferme
prorsus ad inferos, nempe vt semel saltem
in anno communicemus. quam consuetu-
dinem si Lutherus, vt optat, posset amo-
liri, mundus refrigerante in dies feruore
fidei, propediem profecto redigeretur eò
quò iam pridem peruenisset, nisi hoc so-
lenni quotannis communicandi ritu fuis-
set retentus, vt aliquando nullum ferme
remaneat in populo communicandi ve-
stigium, fortasse nec in clero quidem, si

Lutherus obtinere possit vt missa non apparatu tantum & cæremoniis, sed populi quoque frequẽtia, spe ac veneracione spoliatur. Hæc sunt ergo præclara illa promissa Lutheri. Hæc est speciosa illa libertas, quam pollicetur ex ecclesia catholica venientibus ad se, nempe vt liberentur aliquando ab usu & fide sacramenti. Quamobrem ego hac de re amplius disputare supersedeo, vtpote re magis ex se perspicua, quam vt cuiquam disputari debuerit. Tantum indicasse non oberit astutissimas versuti serpētis insidias, quibus iam perspectis (perspicit enim nō dubito, quisquis nō planè cæcus est) nō erit opus hortari quenquam vt præuisa mala devertet. Nemo erit, opinor, tam vecors, vt ex ecclesia dei desciscat in synagogam satanæ: è Christi seruitute fugiens, cui seruire regnare est, asserat se in libertatem propositam a Luthero, vbi solo libertatis nomine sciens prudensque in præmonstratas diaboli pedicās iniiciat pedes. Sed vnà cum psalmista omnes Christi fideles hunc versum clament: A iudiciis tuis non declinabimus, quia tu legem posuisti nobis.

*Libertas
transfugiẽ
tinm. ab ec
clesia Chri
sti ad Lu
therum.*

Psal. 118.

Reliquis ergo sacramentis nihil opus est immorari, quorum pleraque omnia tollit, quā eucharistię sacramētum, quod vnicum ferme relinquere videbatur, tamen vt ostendimus, ita tractarit, vt nemi- ni relinquat dubium, quin & illud quoq; paulatim machinetur amoliri. nec vllum sane sacramentum laudat, nisi in alterius iniuriam. Nam sic & baptismum effert, vt deprimat pœnitentiam. Quanquam bap- tismum etiā ipsum tractauit sic, vt satis multo fuerit non attigisse. Nā primū, quò videretur sanctè rem sanctam tractaturus, multis verbis docet fidē habendam pro- missione diuinæ, qua salutē promittit cre- dentibus & baptizatis. Irascitur, & infe- ctatur ecclesiā, quòd Christiani nō docen- tur hāc fidē, quasi quisq; sit vsquā tā rudis christianæ fidei, vt hoc sit docendus: & tamen tanquam rem nouam & inauditam ferme Lutherus hoc proponit, cum insi- gni contumelia doctorum omnium. Sed hoc non est ei nouum, in rebus notis tan- quam nouis nugari. Qui postquam hanc fidem verbis multis ostendit, deinde fidei diuitias in hoc extollit, vt nos reddat pauperes bonorum operum, sine qui-

*Luthe. mos
perpetuus.*

bus, vt beatus Iacobus ait, fides omni- *Iacobi. 2.*
 no mortua est. At Lutherus sic fidem
 nobis commendat, vt non solum per-
 mittat nobis vacationem ab operibus bo-
 nis, sed etiã suggerat audaciam qualium-
 cunque facinorum. Ait enim: Iam vides,
 quã diues sit homo christianus, siue ba-
 ptizatus, qui etiam volens nõ potest per- *Lut. verba*
 dere salutem suam quantiscunque pecca- *perniciosis-*
 tis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata- *sima.*
 eum possunt damnare, nisi sola incredu-
 litas. O vocem impiam, & omnis impie-
 tatis magistrã, ita per se exosã piis au-
 ribus, vt non sit opus eam redarguere. Er-
 go nõ dãnabit adulterium, non damnabit
 homicidium, non periuriũ, non parrici-
 dium, si tantũ credat se quisq; saluandũ fo-
 re per virtutẽ promissiõis in baptisinate?
 Nam hoc dicit apertissimẽ, neq; quicquã
 corrigunt hanc sententiam verba quæ sta-
 tim subiũgit, immo verius augent. ait em:
 Cætera omnia, si redeat vel stet fides in *Lut. verba.*
 promissionẽ diuinã baptizato factã, in
 momento absorbentur per eandem fi-
 dem, immo veritatem dei, quia seipsum
 negare non potest, si tu eum confessus
 fueris, & promittenti fideliter adhæseris.

Quibus verbis quid aliud dicit, quam quod
 dixit prius? si absit incredulitas, cætera fla-
 gitia omnia in momento absorberi in so-
 la fide, si cõfessus fueris Christum, & eius
 promissioni fideliter adhæseris, hoc est,
 firmiter credideris te saluandum per fidẽ,
 quicquid feceris. Et quo minus dubites
 quò tendat, contritio (inquit) & peccato-
 rum confessio, deinde & satisfactio, & o-
 mnia illa hominũ excogitata studia, subi-
 tò te deserent, & infeliciorem reddent, si
 in ipsis tete distenderis, oblitus veritatis
 huius diuinæ. Cuius veritatis? nempe hu-
 ius, quòd nulla peccata possunt te damna-
 re, nisi sola incredulitas. Quæ Christianæ
 ferent aures pestilens hoc serpentis sibi-
 lum, quo baptismum non in aliud leuat,
 quàm vt premat pœnitentiã, & baptisma-
 tis gratiam statuat impune peccandi licen-
 tiam? In quam sententiam & istud facit,
 quòd ei non placet illud beati Hierony-
 mi, pœnitentiã esse secundam tabulam
 post naufragium. negat peccatum fidei es-
 se naufragium, & sic disputat, tanquam il-
 lud verbum prorsus interimat omne ro-
 bur fidei. At quis nescit, nisi Lutherus, pec-
 catorem non solum nõ saluari per solam

*Lutheri
 verba.*

*Hierony-
 mi.*

fidem baptisimi, sed etiam illum ipsum baptismum ei cessurum in cumulum damnationis? & merito, quia læsit deū, à quo totā acceperat baptisimi gratiā: & cui pl^o à deo datur, ab illo vicissim pl^o exigitur. Igitur quum fidē per opera mala peremerit, cur dici non potest fecisse naufragium, qui ē dei gratia decidit in manus dæmonum, ē quibus absque pœnitentia non reponitur in eum statum, vt baptismus ei rursus prodesse possit? Num hic impie scripsit Hieronymus? Num impie tota sentit ecclesia, quæ non credit Luthero, sine pœnitentia per solam fidem Christianos esse tutos in mediis sceleribus? Præterea sic totus est in fide sacramēti, vt non admodum curet de forma verborum; quum verbū tamen per qđ significatur aqua, nō minoris esse momenti debeat, quàm aqua ipsa: in qua si putat adhibendam esse curam, vt pura sit & elementaris, nullā mne decet adhiberi ad inquirendam & exercendam veram aliquam verborum formam, quam certum sit & nunc obseruari per ecclesiā, & olim in usu fuisse veteribus?

Post hæc ita magnificat fidem, vt propemodum videatur innuere solam fidem

Lutherus sine sacramēto sufficere. Nam interim sa-
quàm tri- cramentum priuat gratia, dicit sacramen-
buat sacra- tum ipsum nihil prodesse, negat sacra-
mentis. menta gratiam conferre, aut gratiæ effica-
 cia signa esse, aut omnino quo ad efficaciam
 significationis sacramenta legis euangeli-
 cæ differre quicquam à sacramentis legis
 Mosaicæ. Qua in re non multum disputa-
 bo, sed tamen videtur mihi, quum omnia
 in figuris contigerint Iudæis, quarum ve-
 ritas est in lege Christiana, nihil absurdi
 consecuturum, si quis credat sacramenta
 quibus vitur ecclesia, tantum præcellere
 synagogæ sacramentis, quantum lex noua
 veterem legem antecellit, hoc est, quantū
 corpus vmbra superat. Quod ego ta-
 men neque primus cogito, neque solus.

Hugo de Hugo de sancto Victore, quem nemo nō
sancto Vi- habet & pro viro docto & bono: Dicim⁹,
fore. inquit, sacramēta omnia signa esse quædā
 eius quæ per illa datur gratiæ spiritualis. O-
 portere autē, vt secundū processum tēpo-
 rum, spiritualiū gratiarū signa magis sem-
 per ac magis euidētia ac declaratiua for-
 marentur, vt cum effectu salutis cresceret
 cognitio veritatis. Et paulo post: Quia cir-
 cuncisio eas tantum quæ foris sunt enor-

mitates amputare potest: cas vero quę intrinsecus sunt pollutionum sordes, mundare non potest: venit post circuncisionē lauacrum aquę, totum purgans, vt perfecta iustitia significaretur. Nemo negabit, opinor, hunc saltem doctorem sentire sacramentum baptisimi & interius purgare, & efficacius perfectam significasse iustitiam, quàm fecerit circuncisio. Qua in re Lutherus duas vias commemorat, & vtranque refutat. alteram, qua arbitrati sunt plurimi esse aliquam virtutem occultam spiritalem in verbo & aqua, quę operetur in animo recipiētis gratiam dei: alteram eorum, qui nihil virtutis tribuerunt sacramentis, sed gratiam censuerunt à solo deo dari, qui assistit ex pacto sacramentis à se institutis. Sed quoniã vtriq; in hoc consentiunt, sacramenta esse efficacia signa gratiæ, vtranque viam reiicit Lutherus. Ego vt nescio vtra via sit verior, ita neutram audeo planè contemnere. Nam & illa ipsa via, cui nunc pauciores assentiunt, non omnino videtur absurda, quòd aqua ipsa per verbum occultā habeat animę purgandę potentiam. Nam si creditur ignis in animam agere vel ad puniendā

Due opinioniones de potestate sacramentorum.

Cōparatio

vel ad expurganda peccata, quid vetat potestate dei, per quam & illud fit, aquam quoque ad eluendas animæ sordes posse penetrare? In quam sententiam videntur & Augustini verba facere, quū ait, Aqua baptismi corpus tangit, & cor abluit. Et illud Bedæ quoque dicentis quod Christus tactu mundissimæ carnis suæ vim regeneratiuam contulit aquis. Præterea videtur illud in idem vergere, quod propheta

Augustinus.
Peda.

Ezech. 10.

canit Ezechiel, Laui te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te. Quæ verba quamquam de præterito loquitur ante baptismum institutum, tamen vt mos est prophetarum, de futuro intelliguntur: nec de corpore duntaxat abluendo loquitur, in quo nihil est dignum quod propheta prædiceret, nec alia ablutio vnquã abluit animæ crimina, præter sacramentum baptismi. De illo igitur locutus videtur Ezechiel in persona dei prædicentis in sacramento baptismi mundationem futuram esse per aquæ lauacrum. Quod ipsum paulo post idem propheta prosequitur apertius per

Ezech. 36.

verbum de futuro. Effundam, inquit, super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. An nos

per aquam promittit emundationē? Quan-
 quam multo adhuc apertius rem videtur
 ostendere Zacharias. Exhibunt, inquit, a- *Zachar. 14*
 quæ viæ de Hierusalem, medium earum
 ad mare orientale, & medium earum ad
 mare nouissimū. Hic sermo an non nobis
 euidenter baptisma depingit? aquam vi-
 delicet de ecclesia manantem, quæ & ori-
 ginale peccatum purget, & actuale: quam
 non mortuā appellat, sed viuam, vt osten-
 dat, opinor, per occultam sanctificationē
 dei, elemento corporeo vim vitæ spirita-
 lis infusam. Quanquam, vt dixi, qua via
 deus per sacramenta infundat gratiā, ne-
 que mihi iudicium arrogo, neque valde
 vestigo, quū sint inuestigabiles viæ eius: *Roman. 2.*
 sed certe aliqua via credo fecisse deum, vt
 illic aqua non sit ociosa, vbi tam multa
 & tam magna prædicat facienda per aquā,
 præsertim quum & aqua, & sal, & alia
 quoque corporea, sine sacramento fidei
 per verbum dei recipiant spiritalem vim,
 nisi prorsus vana sint omnia quibus cerei,
 ignis, aqua, sal, panis, altare, vestes, annuli,
 vel adiurantur exorcismis, vel inuocatio-
 ne gratiæ benedicuntur. Quæ si vim vllā
 recipiunt, aut vllam numinis præsentiam

extra sacramentum, quanto magis credibile est, aquam è Christi latere manatam, spiritalem vitæ vim fonti regenerationis infundere? De quo Christus ipse pronunciat, quòd nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non poterit videre regnum dei: ad quod, vt ait Apostolus, vocamur in baptismo. Quo in baptismo q̄ Lutherus multum tribuit fidei, nõ aduersor, modò ne tantum tribuat fidei, vt fides malam vitam defendat, aut quæ formare debet, exterminet sacramenta. At quum certam illam & indubitatam fidem exigit in suscipiente sacramentum, ego potius optandam quàm exigendam puto. Nam & beatus Petrus quum ita populum hortaretur, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrũ in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorũ, & accipietis donũ spiritus sancti: non dubito quin paratus fuerit ad baptismũ recipere totum populum, nec tamen à toto populo repente exegisset illam summam, certam, & indubitatam fidem Lutheri, quam nemo se satis sciret attigisse: sed p̄mittebat ex ipso sacramẽto, omnibus qui se duntaxat offerrent, & cuperent remis-

lionem peccatorum & gratiam. Nam ma- *Fides &*
 gna quaedam res est, certa & indubitata *ratione &*
 fides, neque semper, neque cuique contin- *scripturis*
 git etiam ex his fortasse qui sibi contigis- *suffulta.*
 se non dubitant. Ego profecto sperare nō
 dubitem, quin dei benignitas suis sacra-
 mentis assistat, & visibilibus signis inuisi-
 bilem infundat gratiam, & sacramenti sui
 fervore teporem credentium adiuuet: mul-
 tos per sacramenta consequi salutem, qui
 de sua fide non amplius polliceri possunt,
 quam potuit ille qui dixit, Credo domi- *Marc. 9.*
 ne, adiuua incredulitatem meam. Qua in
 re si cui alij præterquam aduersario vi-
 dear nimium sacramento tribuere, sciat
 me nihil definire, nihil omnino statuere,
 quod præiudicet fidei, cui ego nihil dero-
 go: sed vt solam fidem sine sacramento nō
 puto sufficere in eo qui sacramenti com-
 pos esse potest, ita neque sacramentum suf-
 ficere sine fide, sed vtrunque oportere cō-
 currere, & vtriusque robur cooperari: &
 tutius opinor aliquid sacramento conce-
 dere, quam tantum dare fidei, quantum do-
 nat Lutherus, qui sacramento neque gra-
 tiam relinquit, neque efficaciam signi. Præ-
 terea fidem ipsam nihil facit aliud, quam

Psal. 75. flagitiosæ vitæ patrociniū, quemadmodum antè vberius declarauimus. Quam rem quo magis astrueret, postquam sacramenta priuauit gratia, ecclesiam priuat & votis omnibus, & legibus. Nec quicquam mouet illum, quod deus ait, Vouete, & reddite. Sed de votis non dubito quin exurgent ex his, quos ille Vouistas vocat, & *Vouiste & votarij.* *De legibus.* *Lutherus Christianis summā discernit licentiam.* *Roma. 13.* *Ibidem.* *Hebr. 13.*

Vouarios, qui pro sua professione respondeant. Nam illos ex ecclesia semel ferme prorsus eliminat vniuersos. De legibus vero demiror hominem præ pudore potuisse tam absurda cogitare, quasi Christiani peccare non possent, sed tam perfecta foret tanta multitudo credentium, vt nihil decerni debeat vel ad cultum dei, vel ad vitanda flagitia. Sed eadem opera & eadem prudentia tollit omnem potestatem & authoritatem principum & prelatorum. Nam quid faciet rex aut prelatus, si neque legem potest ponere, neque positam exequi, sed populus absque lege velut nauis absque gubernaculo fluctat? Vbi est ergo illud apostoli; Omnis creatura potestatibus sublimioribus subiecta sit? Vbi illud? Si male agis, regem time. non enim sine causa gladium portat? Vbi illud, Obe-

dite præpositis vestris, siue regi quasi præ-
 cellenti, & quæ sequuntur. Cur igitur ait
 Paulus, Bona est lex? Et alibi: Lex est vin-
 culum perfectionis. Præterea cur ait Au-
 gustinus, Non frustra sunt instituta pote-
 stas regis, & cognitoris ius, vngula carnifi-
 cis, arma militis, disciplina dominantis, se-
 ueritas etiam boni patris. Habent omnia
 ista modos suos, causas suas, rationes, vti-
 litates: & hæc quum timentur, & mali co-
 ercetur, & boni quieti inter malos viuunt.
 Sed de regibus dicere superfedeo, ne vi-
 dear meam causam agere. Illud quæro, si
 nemo nec homo nec angelus potest super
 hominem Christianum legem ponere, cur
 tot leges ponit apostolus & de legendis
 episcopis, & de viduis, & velandis fœmi-
 narum capitibus? cur statuit ne fidelis cõ-
 iunx ab infideli discedat, nisi deseratur?
 Cur audet dicere, Cæteris dico ego, non
 dominus? Cur exercuit tantam potestatem,
 vt fornicarium satanæ iuberet tradi in in-
 teritum carnis? Cur Petrus Ananiam &
 Sapphiram simili pœna percussit, quod è
 sua ipsorum pecunia paulum reseruassent
 sibi? Si multa statuebant Apostoli præter
 speciale præceptum domini super Chri-

1. Timot. 2.

Coloss. 3.

Augusti.

216.

1. Cor. 7.

Ibidem. 5.

Actu. 5.

*Ambrosius
coniuges ab
complexib⁹
in quadra-
gesima ius-
sit abstine-
re.*

stianum populum, cur non idem propter
populi commodum faciant ij qui succes-
serunt in apostolorum locum? Ambrosius
Mediolanensis episcopus, vir sanctus, &
nihil arrogans, iubere non dubitavit vt
per suam dioecesim coniuges in quadra-
gesima conjugalibus abstinerent ample-
xibus: & indignatur Lutherus, si Roma-
nus pōtifex successor Petri, vicarius Chri-
sti, cui Christus velut apostolorū principi
tradidisse creditur claves ecclesiæ, vt cæ-
teri per illum & intrarent, & pellerentur,
ieiuniū indicat aut preculas? Nam quod
suadet, corpore parendum esse, animo re-
tinendam libertatem, quis tam cæcus est
vt strophas istas non videat? Cur ignem
gerit & aquam, homo simplex & sanctu-
lus? Cur iubet velut Apostoli verbis, ho-
minum seruos non fieri, hominum statutis
non subiici, & tamen parere iubet ponti-
ficis iniustæ tyrannidi? An apostolus hoc
pacto prædicat: Reges nihil iuris habent
in vos, iniustum feratis imperium: Domi-
ni ius non habent in vos, feratis iniustam
seruitutem? Si Lutherus parendum esse
non putet, cur parendum dicit? si paren-
dum censet, cur ipse non pareat? Cur homo
versipellis

*Quam dis-
sudet Luthe-
ri rethna à
simplicitate
Pauli.*

versipellis talibus ludit rechneris? Cur in pontificem, cui dicit obediendum esse, conuiciis insurgit? cur tumultum suscitatur? cur in illum concitat populos, cuius vel tyrannidem (vt vocat) fitetur esse ferendam? Profecto non ob aliud, opinor, quam vt fauorem sibi conciliet improborum, qui suorum scelerum impunitatem cuperent, & eum qui pro libertate eorū iam decertat, caput ipsis instituere, & ecclesiam Christi tam diu supra firmam petram fundatam, demolireatur, & ecclesiam nouam ex improbis & flagitiosis constatā erigerent, contra quā clamat propheta: *Odiui ecclesiam malignantium, & cum impiis nō sedebo. & vnā cum illo nostra clamet ecclesia: Dirige me in veritate tua, quia tu es deus saluator meus, & te sustinui tota die.* *Psal. 25.* *Psal. 24.*

DE PŒNITENTIA.

DE pœnitentia pœnitet audire quas nugas, quæ somnia, quàm absurda, quàm impia, quàm sibi repugnātia deblateret. Primum, suo more, velut nouum proponit, quod omnibus est notissimum, fidem habendam promissioni dei, qua promisit pœnitenti remissionem peccatorum, & iam

Lutheri mos, notissima cum ignota proponere.